

Considerații teoretice privind asigurarea securității criminologice în statul de drept

Theoretical considerations regarding the assurance of criminological security in the rule of law

Alexandru Mariț¹

Rezumat: Tendințele în creștere a criminalității în diferite țări în ultimele decenii sunt un fenomen real ale cărui efecte nu pot fi ignorate de avocați, criminologi, sociologi sau psihologi sau de către oamenii legii și prevenirea manifestărilor antisociale. apar în societate. În acest moment, se pun întrebări, se avansează ipoteze, se dezvoltă teorii, se caută soluții și se încearcă, pe cât posibil, să aducă la un numitor comun volumul de date și informații despre fenomenul crimă.

Cuvinte-cheie: protecție juridică; penal; fenomenul criminalității; comportament individual; securitate criminologică; „criminalitate-societate”; pericolul social; stat de drept

Abstract: Increasing crime trends in various countries in recent decades are a real phenomenon whose effects cannot be ignored by lawyers, criminologists, sociologists or psychologists or by law enforcement officials and the prevention of antisocial manifestations. occur in society. At the moment, questions are being asked, hypotheses are being advanced, theories are being developed, solutions are being sought and attempts are being made, as far as possible, to bring to a common denominator the volume of data and information on the phenomenon of crime.

Keywords: legal protection; criminal; crime phenomenon; individual behavior; criminological security; “crime-society”; social danger; rule of law

Introducere. Fenomenul criminalității implică o serie de probleme și aspecte teoretice, reprezentând obiectul de studiu al mai multor discipline (criminologie, drept penal și penologie, sociologia crimei și criminalității, psihologie judiciară, medicină legală etc.), metodologice și practice pentru cercetarea științifică, interesată de identificarea și explicarea cauzelor și condițiilor care generează delikte și crime în societate, dar și de găsirea unor soluții și măsuri care să conducă la prevenirea și diminuarea surselor potențiale de criminalitate.

Constituind o formă specială de devianță socială, criminalitatea include ansamblul manifestărilor antisociale, ilegale și imorale cu un grad sporit de

¹ Profesor univ. dr., Academia de Studii Economice din Moldova, email: alexmarit@mail.ru.

gravitate socială, care transgresează și violează cele mai importante valori și relații sociale protejate prin normele penale (viața, persoana și integritatea acesteia, libertatea, proprietatea, sănătatea, familia, statul și siguranța acestuia etc.). Întrucât caracterele generate și speciale ale diferitelor delictе și crime ce alcătuiesc fenomenul criminalității sunt definite de normele penale, există diferențe de la o țară la alta și de la un sistem legislativ la altul, atât în privința circumscrierii și incriminării diferitelor acte antisociale, cât și în privința sancționării lor. Lipsa de uniformitate a diferitelor jurisdicții penale împiedică, de altfel, aducerea la un numitor comun a diferitelor tipuri de delictе și crime și de a le clasifica după un criteriu unic și unanim acceptat de specialiști. În consecință, dimensiunea juridică (penală) a criminalității este reduționistă și nu poate furniza detalii suplimentare despre specificul social și cultural al fenomenului și nici despre „coloratura” specifică fiecărui tip de delict sau crimă. Ea trebuie completată de dimensiunea sociologică (dar și criminologică și psihologică), cu ajutorul căreia se poate identifica și explica contextul social și cultural în care apar și se manifestă diferitele tipuri de delictе și crime și descifra cauzele și condițiile care generează sau potențază formele de criminalitate în diferite arii geografice și culturale.

Obiectul de studiu al studiului dat îl constituie un complex de chestiuni apărute din necesitatea de a evidenția caracteristicile sociale, generale și particulare, obiective și subiective ale mecanismelor de producere a diferitelor delictе și crime.

Scopul prezentului studiu constă în încercarea de a realiza o radiografiere și o diagnoză a fenomenului de criminalitate, explicând pericolul criminalității într-un stat de drept, precum și studierea rolului, pe care-l joacă statul de drept în asigurarea securității criminologice, relevând atât principalele caracteristici și particularități ale fenomenului în funcție de specificul diferitelor delictе și crime, cât și factorii și mecanismele de bază care generează sau favorizează asemenea acte antisociale.

Atingerea scopurilor sus-enumerate a determinat la scrierea studiului și abordarea și soluționarea următoarelor sarcini: definirea delincvenței și criminalității; explicarea semnificației sociale a devianței și criminalității; explicarea conceptului de criminalitate; estimarea și evaluarea fenomenului de criminalitate; resocializarea indivizilor delincvenți.

Materiale utilizate și metode aplicate. La elaborarea prezentei lucrări au fost studiat și utilizat cadrul normativ internațional, regional și național ce asigură protecția juridică a genetica umane, precum și un vast cadru doctrinar în domeniul genetica și a dreptului penal. Au fost folosite metodele: logică, comparativă, a analizei și sintezei, sistemică. În calitate de suport metodologic a cercetărilor a fost utilizată analiza sociologică, care a permis examinarea, utilizând cu precădere, concepte și noțiuni sociologice și apelând la studiile și cercetările sociologice clasice în acest domeniu. Dezbaterea diferitelor aspecte sociale, culturale și normative ale fenomenului de criminalitate, prin prisma metodelor comparativă; metoda istorică; metoda logică, în cadrul unei prezentări ample a concepțiilor, orientărilor și

paradigmelor mai importante, existente în sociologia criminalității din diferite țări, conduce la formularea principalelor repere explicative și metodologice care caracterizează criminalitatea în societatea contemporană, încadrată într-un stat de drept - ca fenomen de grup, cât și ca manifestare specifică a comportamentului individual.

În cadrul studiului sunt prezentate și analizate diferitele tipuri și forme de tratament și resocializare a indivizilor delicvenți. Încercând să suplinească esența cercetărilor concrete în domeniul criminalității, lucrarea reușește să ofere și unele soluții și programe de prevenire și combatere a acestui fenomen, avansate sau experimentate într-o serie de sisteme legislative din diferite țări, insistând asupra diferitelor modalități și forme de intervenție, prevenție și tratament a crimei și criminalilor, în contextul acțiunilor întreprinse la nivelul Consiliului european privind prevenirea și tratamentul crimei și recuperarea socială a criminalilor.

În calitate de suport teoretico-științific a cercetărilor au servit lucrările autorilor moldoveni, români și ruși: Sorin Rădulescu, Dan Baciuc, Gheorghe Costache, Gheorghe Gladchii, Boris Negru, Bujor Valeriu, Igor Ciobanu, Pop Octavian, Aura Tudor, Tănăsescu I., Cioclei Valerian, etc.

Baza normativă a cercetărilor formează Constituția Republicii Moldova, Codul procedură penală, Codul penal al Republicii Moldova.

Inovația științifică a studiului constă în analiza complexă cu caracter de întâietate a fenomenului de criminalitate și corelația statul – criminalitate, furnizând, în opinia mea, o serie de repere orientative pentru o serie de practicieni, specialiști și cercetători din domeniul sociologiei, psihologiei și științelor juridice, dar în special pentru studenții de la facultățile de sociologie, drept și psihologie, studiul nu reprezintă altceva decât un îndrumar sau orientare asupra posibilităților actuale de cunoaștere și cercetare a fenomenului de criminalitate, precum și o modalitate de reflecție și aprofundare a lor în viitor, prin desfășurarea unor noi studii și cercetări în care studiul criminalității este implicat în cel mai înalt grad.

Rezultate obținute și discuții. Dezvăluind prin studiul dat, conținutul și esența fenomenului social cum este criminalitatea, concluzionăm că, e posibil a pătrunde în adâncurile acestui fenomen, de a-i explica corect geneza, a-i cunoaște proprietățile de bază și legitățile de existență, precum și tendințele de dezvoltare, este posibil prin asigurarea științifică a măsurilor vizând combaterea criminalității. În caz contrar, ar fi imposibil a elabora măsuri adecvate privind pericolul fenomenului dat, măsuri eficiente de a supune criminalitatea și de a asigura securitatea criminologică a societății. Tratată într-un aspect analitic-sociologic, asigurarea securității criminologice constă în activitatea instituțiilor de stat și a societății civile, care are drept scop atingerea aceluși nivel de siguranță a intereselor vitale și a altor interese esențiale ale persoanei, societății, statului, nivel care să corespundă criteriilor de bază a securității criminologice posibile în condițiile actuale.

Creșterea vertiginoasă și nivelul amenințător al criminalității, modificările periculoase în structura ei, pot avea urmări ireparabile pentru societatea statului de drept.

Premisa necesară eficacității măsurilor de control asupra criminalității este rezolvarea justă a problemelor legate de cunoașterea esenței fenomenului de crimă, aprecierea stării și tendințelor de creștere a criminalității; descoperirea determinantelor fenomenului în cauză, a factorilor și împrejurărilor ce favorizează săvârșirea infracțiunilor; pronosticarea criminalității și modelarea noii realități sociale în raport cu procesele economice, culturale ce derulează în societate; elaborarea concepției, strategiei de combatere a criminalității și crearea unui sistem efectiv de combatere a infracționalității.

Lupta împotriva criminalității presupune o activitate susținută științific, deoarece fenomenul infracțional atât de complex nu poate fi contracarat și anihilat, decât prin asemenea demersuri. Astfel, combaterea criminalității presupune o operă de profilaxie criminală, care să se materializeze într-o activitate de decimare și reducere a cauzelor majore de factură criminogenă, folosindu-se mijloace diferențiate, în funcție de natura cauzelor care au determinat săvârșirea de infracțiuni.

De fiecare dată când o crimă poate fi prevenită înseamnă că s-a evitat suprimarea unei vieți, virtuala victimă nu a mai devenit victimă, s-a evitat violarea unui drept, s-a menținut starea de siguranță și confort civic. De aceea este mai important să inițiezi potențiala victimă în a-și lua măsuri de autoprotecție decât s-o protejezi ca victimă după comiterea crimei. Deci rezultă, că societatea trebuie să fie informată perfect asupra amplitudinii formelor și localizării fenomenului criminal, ca și asupra evoluției constante a diverselor sale aspecte. Cu toate acestea, în nici o țară din lume nu este posibilă stabilirea acestor metode cu o precizie științifică riguroasă. Majoritatea metodelor de cercetare permit cunoașterea criminalității legale; ele pot să releve o criminalitate aparentă, evident mult mai amplă, dar care nu permite apropierea, decât de departe, de criminalitatea reală când este vorba de criminalitatea globală. Menționăm că o mare parte a criminalității reale scapă cercetătorilor, datele respective fiind cunoscute în general ca „*cifra neagră*”.

Toate aceste probleme au un caracter pur practic, dar elaborarea lor presupune o solidă bază științifică, dar anume asigurarea teoretică a măsurilor de control asupra criminalității lipsește. Cu regret, Republica Moldova rămâne unele din puținele țări unde nu se fac investigații criminologice fundamentale și din acest motiv, prin mesajul prezentei lucrări voi încerca să pun o părticică din temelia bazei teoretice investigației criminologice naționale.

Prin acest studiu putem accentua existența problemei, fenomenului nominalizat și încercând a determina într-o măsură oarecare pașii concreți întru rezolvarea, contracararea acestei probleme, fenomen ca criminalitatea. E timpul să înțelegem: nu putem efectua un control asupra criminalității doar în baza bunului simț, deoarece analiza fenomenului criminalitate, a cauzelor acestuia, elaborarea măsurilor de control și securitate necesită cunoștințe speciale. Cum nu pot fi ignorate legitățile economice în știință, așa este inacceptabil a nu ține cont de

legitățile dezvoltării, manifestării acesteia în combaterea criminalității și asigurării securității criminologice în societate. Ignorarea lor ne costă scump.

Vorbind despre *statul de drept*, instrument de bază în asigurarea securității criminologice în societate, studiul apariției, evoluției și dezvoltării criminalității sociale, precum și prevenirea ei nu o putem face fără a studia statul și dreptul care sunt sursa, mediul de unde ea naștere acest fenomen.

Studiul statului și a dreptului nu poate fi conceput fără o viziune istorică asupra apariției și evoluției normelor juridice, întrucât fenomenul juridic și statul, care este un produs social, derivă din societate, și care își găsesc suportul în relațiile interumane fiind legat de evoluția și particularitatea acestor relații pe întreg parcursul dezvoltării civilizației și culturii umane².

Caracterul normativ al dreptului este axiomatic. Nu există îndoială că dreptul, cel puțin într-un prim înțeles, este o regulă de conduită socială prin care se ordonează și se armonizează raporturile dintre oameni. El reprezintă un comandament al societății statale adresat membrilor care o compun, luați ca indivizi sau constituiți în colectivități și a căror conduită trebuie să fie conformă cu acest comandament. Este vorba de un ansamblu de reguli directoare elaborate, până la urmă, prin forța coercitivă a statului. Această regulă este elementul primar al unui sistem întreg, al unui corp de norme obligatorii și care alcătuind „cartea vieții în comunitate”, cum se exprimă Louis Josserand, constituie dreptul pozitiv. Întreaga viață socială se desfășoară într-un cadru normativ, fără de care societatea ar fi prada anarhiei, a violenței, criminalității și egoismului individual. Acest cadru nu este alcătuit numai din reguli de drept. Sistemul social se întregește cu reguli morale, religioase, politice, care adesea se suprapun, se întrepătrund, se completează sau pot intra chiar în contradicție. Parte integrantă a acestui sistem social normativ, în care se contopește fără să-și piardă identitatea, dreptul urmează a fi cercetat în raport cu statul, cu politica, cu morala și religia.

Vorbind despre *noțiunea de securitate criminologică*, trebuie să menționăm că eșecurile încercărilor de a stabili un control asupra criminalității și de a elabora mecanisme corespunzătoare, cu adevărat eficace, constituie un motiv suficient pentru a afirma că la noi lipsește însăși ideologia de contracarare și control asupra criminalității. Mai mult decât atât, multe aspecte ale bazelor conceptuale privind combaterea criminalității s-au învechit și nu mai sunt funcționale.

Asigurarea științifică a măsurilor vizând combaterea criminalității nu poate fi numita satisfăcătoare în Republica Moldova. Aceasta se întâmplă nu doar din vina oamenilor de știință. În mare parte, responsabile de această situație sunt organele puterii și cele administrative (inclusiv șefii organelor de ocrotire a ordinii de drept, ai instanțelor de judecată etc.), a căror misiune este de a obține recomandări respective din sfera științifică, pentru a acorda ulterior societății, instituțiilor statului și celor sociale baze conceptuale sigure și o ideologie contemporană de combatere a criminalității.

² M.V. Dvoracek, Ghe. Lupu, *Teoria Generală a Dreptului*, Editura „Chemarea”, Iași, 1996, p. 62.

Acum este importantă încercarea de a da un impuls înnoirii arsenalului de idei criminologice conceptuale, de a depune eforturi într-o pregătirea fundației pentru o astfel de schimbare.

Se înțelege de la sine că anume teoria criminologică este aceea care trebuie să direcționeze procesul de căutare a unor noi căi conceptuale de sporire a eficacității luptei contra criminalității. De fapt, eficacitatea realizării măsurilor de combatere a criminalității poate fi asigurată doar în baza unei teorii solide care, la rândul ei, poate fi creată pe fundația teoriei criminologice - știință, al cărei obiect îl constituie crima ca fenomen social, legitățile apariției și existenței crimei în societatea umană, cauzele criminalității, alți factori, care determină și favorizează comiterea crimelor, particularitățile personalității criminalului, consecințele sociale ale criminalității, inclusiv problemele victimelor și prevenirea.

Actualmente este evidentă necesitatea reconsiderării problemei „criminalitate-societate” din perspectiva conceptelor și a termenilor folosiți în teorie și practică pentru definirea activităților din sfera supusă analizei. Nu se cere a dovedi că în umbra fiecărei noțiuni sau termen se află o idee bine definită despre direcția unei atare activități, despre scopurile, sarcinile, punctele de aplicare ale acesteia etc.

Iată de ce este indispensabilă analiza termenilor și a potențialului acestora, care determină posibilități atât pentru activități practice, cât și teoretice. Este vorba, în primul rând, de tendința de a îmbogăți arsenalul mijloacelor științifice cu noțiuni adecvate care ar reflecta complexitatea realității, prin intermediul cărora am putea să ne aprofundăm cunoștințele nu numai despre procesele criminale, ci și despre scopurile privind combaterea acestui fenomen.

În literatura științifică și în publicistică, în vocabularul profesionist și în cel de uz general s-a format și se utilizează un număr mare de termeni și noțiuni care reprezintă diferite variații și aspecte ale practicii sociale legate de reacția societății, a statului și a instituțiilor lui la existența criminalității. Numim doar câteva dintre aceștia: *politica penală și politica criminologică de combatere a criminalității, contracararea criminalității prevenirea (profilaxia) crimelor, preîntâmpinarea și curmarea săvârșirii infracțiunilor, strategia și tactica de luptă contra criminalității* etc. Pre-cum știm, termenii nominalizați s-au înrădăcinat în mediul specialiștilor. Ba mai mult decât atât: ei și-au demonstrat vitalitatea și au devenit în mod justificat o parte organică a activității juriștilor care se ocupă de soluționarea problemelor criminologice aplicate. Recunoscând dreptul la existență al termenilor numiți mai sus, afirmăm, totuși, că fiecare dintre ei, luați în parte și chiar în totalitatea lor, nu redau adecvat și plinar principalul scop al societății și al statului vizând activitatea de contracarare a criminalității. Într-o anumită măsură, acești termeni exprimă în mod nesatisfăcător menirea principală, scopul primar al activității organelor de drept.

În acest sens, în opinia noastră este oportună introducerea în circuitul științific a unor noțiuni, cum sunt: *securitatea criminologică și asigurarea securității criminologice*.

Introducerea în largă circulație științifică și practică a acestor noțiuni cere specificarea noțiunii de *securitate* care, la rândul său, include un număr de noțiuni-

cheie, cum ar fi: *pericol criminologic, interese vitale, valori naționale, mod național de viață, interese criminale, amenințări* etc.

Trebuie sublimat că *securitatea*, sub toate manifestările sale, inclusiv cea publică (socială), care include și securitatea criminologică face parte din valorile fundamentale și au o importanță majoră, a căror protecție este garantată de Constituția Republicii Moldova³.

Așadar, prin *securitate criminologică* înțelegem *starea obiectiva de protecție a intereselor vitale și a intereselor de altă natură ale persoanei, ale societății și ale statului; a valorilor naționale; a modului național de viață împotriva atentatelor criminale și a pericolului acestor atentate cauzat de diferiți factori criminogeni (fenomene și procese), de activitatea criminală și de interesele criminale. Securitate criminologică înseamnă și conștientizarea de către cetățeni a acestei protecții contra pericolului criminal (sau a atentatelor criminale).*

Totuși, dacă ignorăm schemele și situațiile ideale și luăm în considerare doar condițiile reale, noțiunea de securitate criminologică devine una relativă și nu absolută. Pericolul criminal, precum și manifestările infracționale reale vor exista atât timp cât există societatea umană. De aceea ar fi greșit să ne imaginăm că ar putea exista o stare de securitate în care să lipsească, cu desăvârșire, riscul și pericolul, fără manifestări de comportament antisocial, criminal. O atare situație este, practic, exclusă. În același timp, este acceptabil a reflecta asupra magnitudinii acestui pericol, asupra condițiilor care ar reduce-o la nivelul minim posibil, asupra asigurării acelor condiții, în care starea și dinamica criminalității să reacționeze prompt și adecvat la eforturile anticriminogene ale societății și ale statului, canalizând-le în direcția spre care râvnește statul și societatea.

Cele relatate mai sus ne permit să formulăm încă o definiție a asigurării securității criminologice. Ea constituie *activitatea statului, a societății și a instituțiilor acestora întemeiate pe principiile programării și planificării, având scopul să atingă un asemenea nivel de protecție a intereselor vitale și a intereselor de altă natură ale persoanei, societății și statului, care să corespundă criteriilor de bază ale securității criminologice posibile în condițiile istorice respective.*

Încercăm să dăm un răspuns, cât de cât concret, la întrebarea despre condițiile sociale reale care stau la baza celor două noțiuni studiate și care este valoarea acestor noțiuni pentru știința și practica criminologică. Principalele considerente în această privință sunt, ar fi, următoarele:

În primul rând, este vorba de noțiuni complexe, integrale, al căror conținut social și juridic cuprinde aproape toate orientările activităților legate de contracararea criminalității, de crearea condițiilor menite să împiedice apariția acesteia, dar și a obiectelor și subiectelor activității anti criminale (adică a tot ceea ce ține de obiectul de studiu al criminologiei). Doar o astfel de abordare complexă face posibilă atingerea unui nivel real de securitate criminologică.

³ M. Babaev, V. Bujor, Studii și comunicări privind noțiune de securitate criminologică, Revista de criminologie, drept penal și criminalistică, nr. 1-2, 2003, p. 14.

În al doilea rând, termenii de securitate criminologică și de asigurare a securității criminologice, spre deosebire de termenii de combatere a criminalității, politica de combatere a criminalității etc., conțin nu doar definirea caracterului acestei activități, ci și a scopului, și a rezultatului – starea de securitate criminologică a obiectului respectiv.

Bineînțeles că printre termenii tradiționali se află, de asemenea, cei cu un conținut analogic. De exemplu, *prevenirea și curmarea infracțiunii* sunt termeni care conțin scopul și rezultatul scontat al activității. Dar este evident că toți acești termeni sunt inferiori sub raportul complexității termenului de securitate criminologică.

În al treilea rând (această teză este legată direct de cea anterioară), noțiunea de securitate criminologică și asigurarea ei redirecționează sensul *de la obiectul atacului* (criminalitatea) *spre obiectul supus apărării*: persoana, societatea, statul, cărora și trebuie, de fapt, să le fie garantată securitatea criminologică.

Combaterea criminalității, prevenirea crimelor, prevenirea victimologică, formarea strategiei și tacticii de luptă contra criminalității nu sunt scopuri în sine ale eforturilor depuse de societate, ci sunt metode de atingere a scopului, a stării de securitate criminologică. Reducerea numărului de infracțiuni dintr-o zonă geografică concretă este un scop magnific, demn de toată lauda, dar aceasta ar fi eficient doar în cazul în care atare activitate duce la crearea unor condiții de viață mai puțin primejdioasă pentru populație, la diminuarea pagubelor aduse populației și economiei de către criminalitate etc. Însă dacă numărul de crime se micșorează, dar ele devin mult mai periculoase, mai impertinente, având consecințe mai dăunătoare, ducând la sporirea tensionării în societate, la senzația de pericol, atunci scopurile eforturilor sociale depuse la înjugarea criminalității nu vor fi atinse.

Au fost evidențiate, cele mai importante argumente care susțin ideea despre dreptul la existență și despre neîndoielnică utilitate a noțiunilor de securitate criminologică și de asigurare a securității criminologice. Mai poate fi menționat doar că nu este vorba, exclusiv, despre semnificația teoretică a noțiunilor în cauză. Aceste noțiuni de ansamblu sunt, negreșit, capabile să lărgească viziunea specialiștilor și să-i ajute în combaterea conștientă și nejustificat de înguste și unilaterale a aspectelor ce țin de organizarea luptei contra criminalității, a prevenirii crimelor, și reducerii intensității proceselor criminale.

Să examinăm noțiunile și categoriile care formează totalitatea structurii interne a securității criminologice și conținutul activității de asigurare a acesteia.

Obiectul securității criminologice îl constituie interesele vitale, drepturile și libertățile, viața și sănătatea cetățenilor, proprietatea, instituțiile statale și sociale, a căror funcționare asigură prevenirea crimelor și protecția contra atentatelor criminale.

Pericole pentru securitatea criminologică reprezintă, în primul rând, criminalitatea sub toate formele sale, ansamblul de cauze și condiții ce o determină și care creează un pericol criminal real sau potențial asupra obiectelor securității criminologice, totalitatea factorilor care pun în pericol interesele vitale ale persoanei, societății sau ale statului.

Subiecți ai asigurării securității criminologice sunt toate elementele structurii sociale: statul reprezentat de puterile legislativă, executivă și judecătorească, organele autoadministrării locale, cetățenii, organizațiile obștești etc., care iau parte la asigurarea securității criminologice.

Sistemul de asigurare a securității criminologice reprezintă totalitatea subiecților asigurării securității criminologice, a măsurilor politice, juridice, organizațional- economice, științifice etc. orientate spre menținerea unei securități criminologice socialmente acceptabilă; asigurarea financiară, cu resurse tehnice și materiale etc. a acestor măsuri.

Scopul asigurării securității criminologice este crearea și menținerea unui nivel socialmente acceptabil și maximum posibil al securității criminologice în condițiile sociale concrete (corespunzătoare).

Activitatea de asigurare a securității criminologice include totalitatea măsurilor economice, politice, juridice, organizaționale ce include: apărarea contra atentatelor criminale asupra drepturilor constituționale, a libertăților, a inviolabilității persoanei și a proprietății; asigurarea eficacității activității sistemului subiecților de prevenire a criminalității; prevenirea amenințărilor și riscurilor criminale pentru a asigura o stare socialmente acceptabilă de securitate criminologică; reacția adecvată la apariția amenințărilor criminale și a zdruncinării stării socialmente acceptabile de securitate criminologică; înlăturarea și minimalizarea consecințelor infracționale.

Astfel, intensitatea activității în cauză depinde în mare măsură de amenințările (pericolul) față de securitatea criminologică, de gravitatea și magnitudinea abaterii de la starea socialmente acceptabilă a acesteia. Introducerea în circulația științifică a noțiunilor de *securitate criminologică și de asigurare a securității criminologice* are ca scop nu doar dezvoltarea științei criminologice, ci și îmbogățirea practicii de contracarare a criminalității, oferă noi posibilități vizând asigurarea științifică a măsurilor de protecție contra criminalității.⁴

Vorbind despre esența și *pericolul social al criminalității în statul de drept*, atestăm că în majoritatea manualelor de criminologie, criminalitatea este definită ca „reprezentând un ansamblu de crime săvârșite de infractori pe un teritoriu concret și într-o anumită perioadă”. Pe noi nu ne pot satisface însă definițiile ce pretind la o ținută științifică, în care, sunt relevate doar manifestările cantitative (exterioare, empirice) ale fenomenului social. În atare definiții nu este indicată esența fenomenului crima.

În fine, cunoștințele criminologilor reflectă o anumită treaptă de cunoaștere a esenței criminalității, anume treapta accesibilă rațiunii savantului criminolog, dar care însăși depinde de nivelul lor de pregătire și de conștiința științifică. Probabil, din punct de vedere filosofic, o asemenea stare de lucruri e normală, doar esența are diferite niveluri de aprofundare nu numai în plan

⁴ M. Babaev, V. Bujor, *op. cit.*, p. 16.

ontologic, ci și gnoseologic. Deci ea are treptele sale și cunoașterea începe întotdeauna de la esența unui nivel la o esență mai profundă a lucrurilor.

Se știe că orice fenomen social este alcătuit dintr-un ansamblu (totalitate) de fapte, însă e necesar a reține că un fenomen social ia naștere și se manifestă prin intermediul acestei totalități de fapte izolate. Din statistica criminologiei cunoaștem că ea are ca obiect de studiu anume latura cantitativă a fenomenului crima (nivelul, structura, dinamica)⁵, iar din dreptul penal cunoaștem că în cadrul acestei discipline juridice este studiată manifestarea empirică, descrisă în componență de infracțiune, adică crima ca fapt social (infracțiunea).⁶

Orice fenomen social are două laturi, esența (latura calitativă) și manifestarea empirică (latura cantitativă), și de aceea e necesar a cunoaște atât esența socială, cât și latura perceptibilă (obiectivă, naturală) a fenomenului studiat.⁷

În studiul nostru vom încerca, în limita posibilităților, a pătrunde în esența crimei ca fenomen social (criminalității).

După caracterul și conținutul său exterior (obiectiv), comportamentul ilicit coincide cu cel legitim.

Orice crimă există numai ca un act (acte, activitate) cu un caracter volitiv și îndreptat spre realizarea unui interes sau spre satisfacerea unei necesități. Deci, manifestarea empirică a oricărei infracțiuni reprezintă un comportament intelectual-volitiv îndreptat spre un anumit scop și care provoacă o daună reală subiecților relațiilor sociale. Manifestarea empirică a faptelor, particularitățile și însușirile acestora nu depind însă de sistemul relațiilor sociale. Această manifestare arată doar semnele materiale proprii comportamentului criminal, dar nu dezvăluie esența crimei. Dar, alături de pericolul material, crima mai are și o astfel de însușire cum este pericolul social. Anume pericolul social constituie caracteristica socială propriu zisă a crimei. După cum se știe, pericolul social al crimei poate fi definit numai ca un pericol al faptei pentru sistemul relațiilor sociale, astfel încât caracteristica socială a crimei este determinată doar de tipul sistemului de relații sociale dominante în societatea dată. Acest lucru este ușor a-1 înțelege cunoscând ca o categorie cum e socialul reflectă o atare însușiri ale obiectelor, lucrurilor sau fenomenelor ce caracterizează utilitatea sau dauna lor din punctul de vedere al subiecților relațiilor obștești: al individului izolat, al grupurilor și al claselor sociale.

Una și aceeași faptă, după caracteristica sa obiectual-materială poate fi dăunătoare în cadrul unui sistem de relații sociale, în timp ce în alt sistem ea nu va avea această trăsătură. De aceea nu trebuie confundată asemenea însușire, cum este pericolul social al faptei, cu obiectivitatea daunei. Pericolul social, care reprezintă o trăsătură calitativă a crimei, nu poate fi sesizat, perceput cu ajutorul organelor de simț, ci numai înțelegând dauna, prejudiciabilitatea faptei în raport cu stabilitatea și dezvoltarea normală a sistemului social.

⁵ V. Bujor, *Bazele statisticii criminologice*, Editura Literatura Juridică, Chișinău, 1995, p. 35.

⁶ L. Barac, *Constante și variabile dreptului penal*, Editura All Beck, București, 2001, p. 30-47.

⁷ Горбуза А., Сухарев Е., Структура преступления//Вопросы совершенствования уголовно-правовых норм на современном этапе., Свердловск, 1986, p. 10-23.

Așadar, comportamentul uman include acțiuni similare, care nu pot fi divizate în criminale și non-criminale, în afara vreunui criteriu subiectiv. Prin urmare, acțiunile nu sunt criminale sau non-criminale, există altceva care le conferă atare calitate.

Orice interes generează o atitudine față de lucruri. Această atitudine este în conformitate cu interesul. Criteriul folosit pentru aprecierea lucrurilor îl constituie utilitatea, privită în raport cu interesul. Astfel, luând ca premisă utilitate, unele fapte sunt calificate drept nedorite și chiar periculoase în raport cu interesul. Și dacă interesul personal determină o atitudine personală, atunci interesul general determină o atitudine generală. Anume aceasta din urmă și este acel ceva care conferă acțiunii conținut fie pozitiv, fie negativ. În consecință, interesul general, prin atitudinea sa față de anumite acțiuni, declară unele fapte drept indezirabile, adică periculoase pentru comunitatea dată. Anume ele, o dată cu apariția statului și dreptului, poartă stigmatul de *crime*.

Este incontestabil faptul că orice acțiune umană are drept scop satisfacerea unei necesități sau realizarea unui interes. Necesitatea, indiferent cum este privită: fie ca trebuință, fie ca interes, este inerentă existenței umane. Necesitatea neconștientizată sau conștientizată (interes) constituie mobilul fundamental al activității umane. Totul ce se face se face în vederea atingerii acestor scopuri. Dat fiind faptul că atât crimele, cât și non-crimele sunt acțiuni similare care diferă doar prin atitudinea pe care o comportă interesul general, putem afirma că crimele au drept scop satisfacerea unor necesități sau realizarea unor interese egoiste.

Într-adevăr, pericolul social al crimei, după cum am menționat, se manifestă ca o daună a faptei pentru sistemul relațiilor sociale dominante în societatea concretă.

Faptele indezirabile stigmatizate drept crime constituie un anumit diapazon în anvergura acțiunilor umane. Acest diapazon formează cadrul crimelor. Cu cât interesul general califică mai multe fapte drept indezirabile, cu atât mai mult și cadrul crimei se lărgeste, devine mai voluminos.

Ne punem din nou întrebarea: în ce constă pericolul crimei pentru sistemul relațiilor sociale?

Răspunsul la această întrebare va fi, totodată, și răspunsul la o alta întrebare, și anume: În ce constă esența crimei ca fenomen social?

Pentru a afla răspuns, adică pentru a dezvălui esența crimei (sau a pedepsei) necesare cunoașterea esenței statului și dreptului ca fenomene sociale, precum și dezvăluirea dependențelor dintre aceste fenomene mediate de încă un fenomen social – interesul.⁸

Apariția societății reprezenta un rezultat al modificărilor survenite în condițiile de existență ale indivizilor, o consecință obiectivă a stării de lucruri. Societatea constituie un fenomen distinct, cu o esență proprie care își pune amprenta pe procesele ce decurg din ea.

⁸ V. Bujor, O. Bejan, *Problema interesului în criminologie//Studii criminologice și juridice privind criminalitatea*: anuar șt., Academia de Poliție. Ed. a 2-a, Chișinău, 2001, pp. 55-63.

În ultima analiză, societatea poate fi concepută drept un ansamblu de relații sociale, ce apar între indivizi și grupuri de indivizi, în procesul de satisfacere a necesităților și de realizare a intereselor.

Pornind de la faptul ca orice coexistență umană trebuie privită ca un ansamblu de relații, putem afirma că, dacă turma sau oricare altă comunitate formează o totalitate de relații relativ haotice, atunci societatea un sistem de relații coerente, adică relații ce se disting printr-un grad sporit de regularitate. Ceea ce înseamnă că procesele care decurg în societate sunt în conformitate cu legitățile proprii acestui sistem, că ele trebuie privite ca ceva obiectiv, ca cele derulate în societate și nu al unor forțe externe, ca esența fenomenelor sociale trebuie căutată în acest sistem, în societatea concretă ca fenomen social distinct.

Apariția interesului general este determinată de evoluția condițiile de existență ale indivizilor. Conținutul acestei evoluții cuprinde divizarea muncii, moment crucial în destinul uman. De menționat că pe oameni îi unește ceva comun și anume interesul pe care, prin definiție, îl și numim general.

Condițiile de viață ale oamenilor sunt într-o perpetuă modificare. Fiindcă interesul general derivă din condițiile de existență ale indivizilor, adică din relațiile proprii unei conjuncturi concrete, rezultă că el, simultan cu condițiile, se modifică. Interesul general are o atitudine proprie față de faptele sociale. În consecință, constatăm că, o dată cu modificarea interesului general, se schimbă și cadrul crimelor, prin urmare, diferă caracterul libertății personale și beneficiarii libertății.

În societate, relațiile de producție, distribuția mărfurilor și schimbul de valori materiale și intelectuale sunt de așa natură încât ele generează interese diferite și în același timp contradictorii. La un anumit nivel de dezvoltare a relațiilor sociale, apare necesitatea de a asigura coexistența acestor interese. La această etapă și în atare condiții ia naștere, obiectiv și cu necesitate, *statul*, care este chemat a asigura coexistența și armonia intereselor particulare. Apariția statului a reprezentat un interes general. Evident, din acel moment, statul își asuma monopolul asupra interesului general. Drept urmare, în competența exclusivă a lui intră stigmatizarea faptelor. Acum statul, în vederea asigurării coexistenței intereselor, decide care fapte trebuie sancționate și care stimulate, prin urmare, care sunt crime și care nu.

Așadar, statul este chemat a crea condiții favorabile unei realizări echitabile a intereselor tuturor membrilor comunității sociale, iar apariția lui a constituit o necesitate obiectivă de a menține ordinea și pacea în societate, adică de a menține o armonie socială. Statul devine acel mecanism (aparat) care exprimă, în mod sintetic, interesele și voința indivizilor, reglementând, în numele lor, cele mai valoroase relații sociale.

În temeiul destinației conferite, statul reglementează relațiile sociale, învățând subiecții raporturilor juridice cu drepturi subiective și obligații obiective. Astfel, statul așteaptă de la indivizi un anumit comportament prin care ei, realizând-și interesele și propriile necesități, ar respecta acele limite instituite ce nu permit a fi lezate interesele altor indivizi sau ale comunității însăși.

Statul guvernează în societate prin intermediul dreptului și este interesat ca legile sale să fie (strict) reglementate, iar ordinea de drept și deci condițiile ce facilitează în mod optim realizarea intereselor membrilor societății (cetățenilor statului) să nu fie schimbată.

Nerespectarea legii și săvârșirea unei crime se manifestă obiectiv ca o încălcare a ordinii de drept instituită de stat, fiind periculoasă pentru el însuși, în calitate de agent de administrare, prin prejudiciul politic cauzat intereselor puterii publice.

Aceeași diferență de interese menționată, coroborată cu natura ființei umane, este fatală și pentru evenimentele ce urmează. Treptat, statul începe să fie perceput ca un mijloc de realizare, de impunere a interesului particular (de grup, clan, de partid etc.). Oamenii devin conștienți de faptul că prin intermediul statului pot fi realizate (impuse) propriile interese. Totuși, interesul particular inițial obține acces la stat doar în anumite condiții. Pentru ca interesul particular să obțină acces la stat, a fost necesar a ridica acest interes la rang general. Cu alte cuvinte, evenimentul a avut loc doar atunci când majoritatea membrilor au interpretat un interes particular ca pe unul general. În condițiile existente, un atare interes particular părea general prin faptul că el convenea majorității, care însă nu era general. Apare un nou interes - *interesul dominant*. Interesul dominant reprezintă interesul particular ridicat la rang de unul general și el nu trebuie confundat nici cu unul, nici cu altul. Să nu uităm că dreptul, în esență, nu este altceva decât voința deținătorilor puterii ridicată în rang de lege, aceasta din urmă având ca izvor, în primul rând, interesele economice și politice.

Din momentul dat, statul realizează stigmatizarea faptelor de pe pozițiile interesului dominant. Astfel, interesele care contravin interesului dominant, și pun în pericol existența acestuia, sunt calificate drept crime. Statul devine un aparat care apără interesul dominant prin normele juridice, adică creează condiții favorabile realizării lui, iar dreptul, apărut în consecință și care are ca izvor interesele, în primul rând, economice și politice ale deținătorilor puterii, reprezintă voința acestora ridicată la rang de lege.

Prin urmare, crimele sunt comise pentru a realiza un interes particular neglijat de interesul dominant. Fiind o expresie a relațiilor sociale existente, ele sunt determinate de însăși societatea în care se produc. Într-adevăr, o dată ce individul acționează în vederea realizării vreunui interes, iar acesta este determinat de condițiile de viață ale individului, adică de relațiile sociale existente, rezultă că crimele au un substrat obiectiv, fiind determinate de relațiile sociale prezente. Astfel, crima constituie nu altceva decât o negare de către un individ a valorilor sociale dintr-o societate concretă. Crima reprezintă o negare a intereselor și a voinței exprimate în lege și apărută de stat, manifestându-se prin realizarea samavolnică și ilicită a propriei voințe și a propriilor interese. Crimele atestă, de fapt, decalajul dintre interesul general și interesul dominant. Iată de ce, cu cât statul, realizând interesul dominant, va neglija mai mult interesele particulare neexprimate de interesul dominant, cu atât mai mult realitatea socială îi va determina pe membrii societății să și le realizeze samavolnic. Atare realizare nu

poate fi calificată decât ca o atitudine de negare a ordinii existente, de contestare a ignorării pe care o manifestă statul. Individul este impus de condițiile create de stat, prin reglementarea relațiilor, la samavolnicie. De aceea, *prin crimă, spre deosebire de alte încălcări de lege, individul, realizând-și interesul egoist, nu încalcă pur și simplu legea. El neagă, prin fapta sa, legea, neagă dreptul subiectiv al altui individ, neagă interesul acestuia din urmă, instaurând-ș improperiul interes și propriul "drept". Totodată, individul neagă, prin fapta sa, obligațiile de a respecta legile statului, neagă voința, acestuia, adică, voința proprie (individuală) o contrapune voinței "dominante", interesul egoist îl contrapune interesului "dominant", samavolnicia o contrapune legii.* Tocmai de aceea e veridică afirmația precum că criminalitatea constituie un proces de modificare, de dezorganizare a sistemului relațiilor sociale prin care se manifestă atitudinea de negare a ordinii de drept. Crimele, în ansamblu formează, un proces orientat spre dezorganizare, spre modificare a acelor relații sociale care nu permit individului, prin ordinea instituită de stat, a-și realiza interesele particulare. Așadar, atâta timp cât statul, realizând interesul dominant, va ignora celelalte interese din societate, orice "luptă" contra criminalității va fi zadarnică.

Aici, se cere subliniat că criminalitatea, ca una dintre patologiile sociale, pune în pericol însăși existența sistemului social, introduce în el elemente ce-l dezorganizează și-l dezechilibrează, subminând cele mai importante condiții de existență a societății. În același timp, criminalitatea are ca funcție indicarea contradictorie și disfuncțiilor în viața organismului social, fiind un fel de indicator al stării societății la etapa respectivă a dezvoltării istorice.

În acest context trebuie precizat că fiecare societate se va deosebi prin starea și nivelul, prin specificul de manifestare a fenomenului crimă, fapt ce depinde direct de structura social-economică, de particularitățile naționale și cutumă, de factorii demografici, politici și juridici, de stare, etică-morală a societății. Cu alte cuvinte, fiecare societate își are criminalitatea și criminalii pe care îi merită.

Cele expuse mai sus, permit a defini crima prin prisma evidențierii esenței acesteia.

Crima, în viziunea noastră, reprezintă o categorie criminologică utilizată pentru a releva un raport social real și anume samavolnicia individuală, adică negarea de către un individ a valorilor sociale apărute prin mijloace de drept penal sau cu alte cuvinte: crima reprezintă negarea intereselor și voinței dominante în societatea dată, exprimate în lege și apărute de stat, este realizarea samavolnică și ilicită a propriei voințe și a intereselor egoiste.

Referințe

- Babaev M., Bujor. V., *Studii și comunicări privind noțiunea de securitate criminologică*, Revista de criminologie, drept penal și criminalistică, nr. 1-2, 2003
 Barac L., *Constante și variabile dreptului penal*, Editura All Beck, București, 2001
 Bujor V., *Bazele statisticii criminologice*, Editura Literatura juridică, Chișinău, 1995
 Bujor V., Bejan O., *Problema interesului în criminologie, Studii criminologice și juridice privind criminalitatea*: anuar șt., Ed. a 2-a, Academia de Poliție, Chișinău, 2001
 Dvoracek M., Lupu Ghe., *Teoria Generală a Dreptului*, Iași, Editura Chemarea, 1996